

Fortid og framtid i landbruket – muligheter og utfordringer i det 21. århundre

Foredrag på Valle og Gjøvik
tirsdag 13. januar 2014
Per Harald Grue

Disposisjon

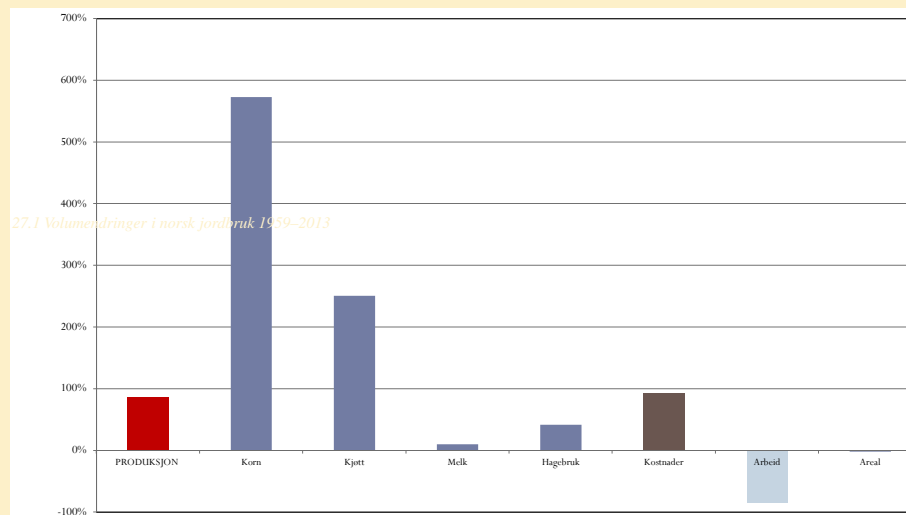
- **Norsk landbrukspolitik i perspektiv**
- **Internasjonale rammebetingelser - WTO**
- **Klimaspørsmålene**
- **Framtidsscenarioer med mine vurderinger**

Jordbruket – del av en (komplett) verdikjede

- Jordbruksbaserte matvarer:
- Total produksjonsverdi, ca. 110 milliarder NOK
- 18% av industriens totale produksjonsverdi
- Økende import
- MEN, samlet produksjonsverdi i Norge øker (likevel)

- Sysselsetting, + 90.000 årsverk
- - Herav jordbruk, 50.000
- - Herav industri, 40.000 (ca. 15% av industrisysselsetting)

- Jordbruk: - Brutto inntekter ca. 38 milliarder NOK, kostnader ca. 26 milliarder NOK i 2012
- Samlet ”omsetning” for familier på gårdsbruk, inkl. særlig lønnsarbeid, om lag 45 milliarder NOK
- Innovasjon, nyskaping og mangfold minst på linje med andre næringer

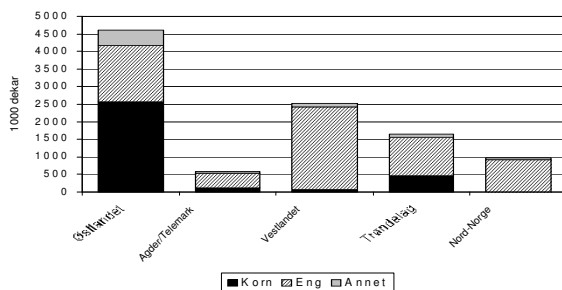
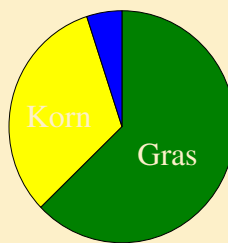
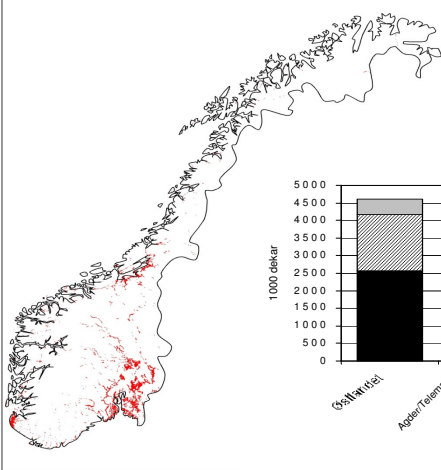
Lange trender – volumendringer 1959-2013

Selvforsyningsgraden den høyeste vi har hatt i historisk tid

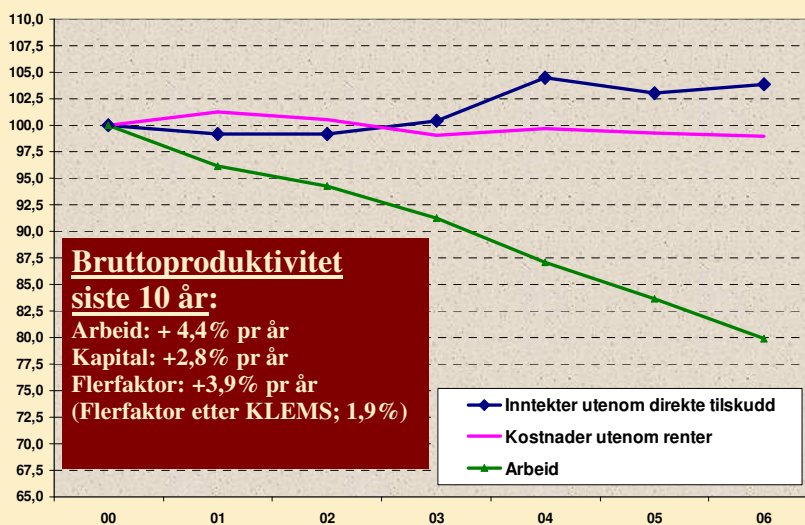

Vi har opprettholdt et jordbruk over hele landet uten store forskyvninger i produksjonsfordelingen

Dyrka mark (Agricultural areas) i Norge

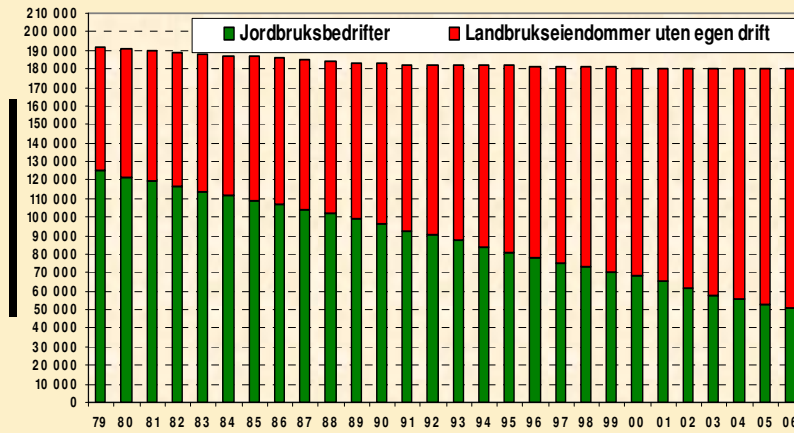

Volumindekser og produktivitet

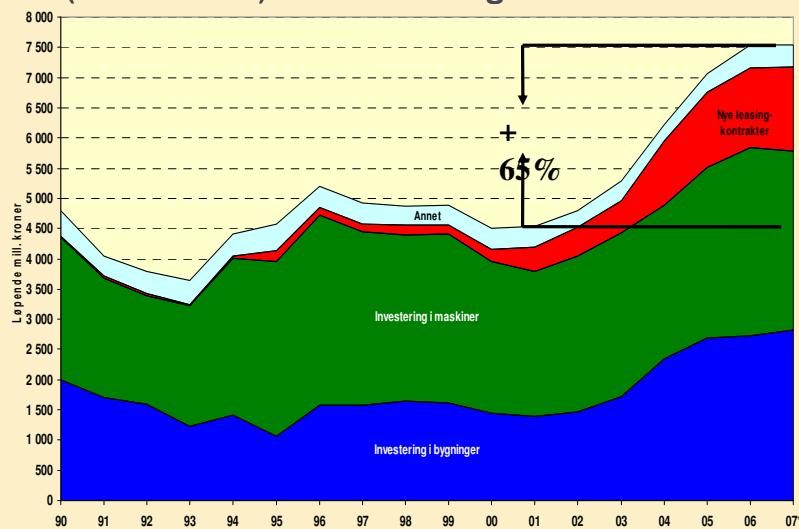

Bruttoproduktivitets siste 10 år:
 Arbeid: +4,4% pr år
 Kapital: +2,8% pr år
 Flerfaktor: +3,9% pr år
 (Flerfaktor etter KLEMS; 1,9%)

Jordbruksbedrifter og landbrukseiendommer

Investeringer – utvikling 1990-2007 (nominelle tall) - Store utfordringer i åra som kommer

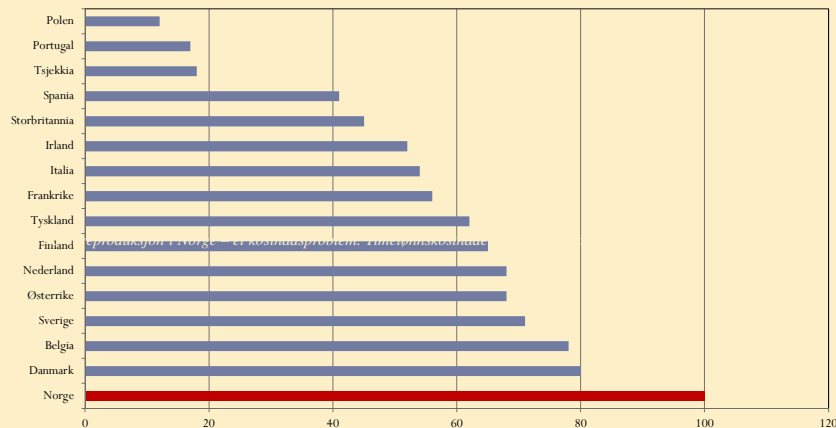

Strukturelle ”drivere”

- Generell økonomisk utvikling, konkurransen om arbeidskraft
- Generell samfunnsutvikling for øvrig, ferie og fritid, andre trender
- Teknologisk utvikling, eksempelvis:
  - - Høy & hesjer – silo – rundballer...
  - - Håndmelking – spannmelking – rørmelking – robot...
  - - Planteforedling og avl
  - - Den teknologiske utvikling i grøntnæringen
- Landbrukspolitikken, hovedsakelig som motkraft – men, også miljøkrav, krav til dyrehold osv.

Vareproduksjon i Norge

- et kostnadsproblem
TIMELØNNSATSER I FELLES VALUTA

Kilde: NOU 2013:7

Kilde: NOU 2013:7

Dette gir noen utfordringer

- **Lønnsomhet og konkurransekraft til å opprettholde markedsandeler på hjemmemarkedet**
  - **Produksjonsvolum i husdyrholdet viktig for arealbruk og geografisk produksjonsfordeling**
  - **Produksjonsvolum viktig for konkurransekraft**
- **Den kontinuerlige avveiningen mellom effektivisering og oppfylling av landbrukspolitiske mål**
- **Effektiviseringen i norsk landbruksproduksjon må stå i et rimelig forhold til effektiviseringen i våre naboland**

Virkemidlene i landbrukspolitikken

**Nærings-
avtale**
med NB og NBS

- **Importvern**
- **Budsjettstøtte**
- **Markedsordninger**
  - (målpriser, markedsregulering, inkl. eksportstøtte m.v.)
- **FoU, rådgiving, kommunikasjon**
- **Administrative**
  - (tilsyn, planer, kvalitetssikring, merking, skatt)
- **Juridiske virkemidler**
  - (lover/forskrifter, eks. husdyrkonsesjonsloven)

Store endringer i markedene for jordbruksvarer

- Bearbeidede jordbruksvarer (RÅK-varer) er frihandelsvare
- Økt satsing på spesialmarkedene (mål om 20 pst i 2020)
- Bearbeidede varer har tatt over både i forbrukermarkedet og storhusholdningsmarkedet over noen ti-år
- Næringsmiddelindustrien møter økt internasjonal konkurranse, særlig RÅK-industrien
- Verdien av RÅK-import har økt fra 2,7 mrd. kroner i 1995 til 8,4 mrd. kroner i 2012 (om lag 10 % årlig økning).
- Eksporten av RÅK-varer er stabil og økt fra 1000 til 1200 mill. kroner.
- Bakervarer, sukkervarer og sjokolade er RÅK-varer med betydelig import
- Om lag 70 % av matkornet og 16 % av melkeproduksjonen går til RÅK-varer

WTO-forhandlingene status i 2014

- WTO-forhandlingene brøt sammen i slutten av juli 2008 på grunn av motsetninger mellom USA og India/Kina om beskyttelsestoll inn til u-land ved kraftig økning i importen
- Det var også andre uavklarte spørsmål som bomull, tollforenkling og opprettelse av nye kvoter for sensitive varer
- Det er interessant at bruddet ikke ble forårsaket av motsetningene mellom importinteresser i i-land og eksportinteresser i noen u-land
- Omfattende tekniske prosesser på embetsplan fra 2008-2012 uten reelle forhandlinger
- Ingen tegn til reelle forhandlinger i WTO i 2014
- Forhandlingene vil tidligst avsluttes i 2015
- Tidligste gjennomføring av en ny avtale 2015 – 2020

WTO-forhandlingene og Norge

- De fleste virkemidler i landbrukspolitikken er fra 1994 regulert gjennom WTO-avtalen
- Vi så sommeren 2008 konturene av en forhandlingsløsning som ville bli krevende for Norge, men til å leve med på grunn av nasjonale tilpassinger i etterkant
- Vi ville fått anledning til å skjerme våre viktigste landbruksvarer gjennom sensitiv behandling med mindre tollkutt. Også på andre områder har vi fått rimelig gjennomslag for våre behov.
- Ulempen med sammenbruddet er blant annet at usikkerheten nå øker. Vi har ingen garanti for å få gjennomslag for alle våre viktigste behov når forhandlingene fortsetter på et senere tidspunkt
- Usikkerheten for landbruket vil ligge der både nasjonalt og internasjonalt

Klima og landbruk

- Universell utfordring
- Redusere klimagassutslipp og forsterke positive klimabidrag
- Flermaga dyrs plass i klimasammenheng
- Utslipp fra husdyr må ses i sammenheng med resten av produksjonskjeden:
- FNs klimapanel har slått fast at lagring av karbon i matjord er det viktigste framtidige klimaspørsmål

Stortingsmeld. nr. 39 (2008-2009): Klimatfordringene- landbruket en del av løsningen

- **Tema: Skogbruk, bioenergi, jordbruk og matsektoren**
- Reduksjon av klimagassutslipp (inkludert binding av karbon), og tilpasning i landbruket til et endret klima.
- Synliggjøre mulighetene for tiltak i landbrukssektoren innenfor Kyoto-systemet, samt vise det totale potensialet for lagring av karbon i skog og jordbruksjord.
- **Viser et helhetsbilde for landbruket**
  - mulighetene, utfordringene og avveiningene
    - Potensialet for å redusere utslipp uten å redusere matproduksjonen
    - Hele karbonkretsløpet i landbruket – redusere tap og øke binding
    - Nitrogenkretsløpet – effektiv bruk av nitrogen
    - Hele miljøeffekten (ikke bare klima)
    - Produksjonsmulighetene – 2/3 grasareal i Norge
    - Se framover: Behov for økt matproduksjon i verden

Framtidig matbehov

- **OECD/FAO: 50 % økning i etterspørselen innen 2030.**
  - Kan jordbruket i verden redusere klimagassutslipp og møte den økte etterspørsel samtidig?
- **Hva med Norge?**
- Fra 4,8 mill. innbyggere i dag til 5,8 mill. 2030 (SSB)
  - 20% økning på 20 år
- **Dagens norske konsum:**
  - Mindre kjøtt enn andre Vest Europeiske land
  - Mer melk enn de fleste land i verden
  - 50 % import av mat beregnet ut fra energiinnhold.
- **Framtida:**
- 20 % økning i norsk matproduksjon for opprettholde selvforsyningsgraden. Dette var Regjeringens og Stortingsflertallets mål behandlet i 2012
- Mer økologisk! Mål om 15 % produksjon og omsetning (mot dagens 5% av arealet og ½ % av omsetningen)
- Reduksjon av klimagassutslipp og økt matproduksjon samtidig. Er det mulig?

De framtidige nasjonale og internasjonale rammer

- Hovedtrekkene i de nasjonale landbrukspolitiske mål ble videreført av daværende Regjering og stortingsflertall i Landbruksmeldingen i 2012.
- Dagens Regjering og stortingsflertallet klargjør de i noen grad målene ved behandling av jordbruksoppjøret i juni i år
- Større knapphet på mat internasjonalt har påvirket norsk landbrukspolitikk og vil trolig gjøre det i åra som kommer
- Rammene for norsk produksjon og virkemidler er fastsatt og vil i framtida bli fastsatt i internasjonale forhandlinger i WTO
- Stabile og langsiktige rammevilkår er nødvendige for å effektivisere og modernisere hele verdikjeden i landbruket
- Jordbruket bør og må integreres i nasjonal og internasjonal klimapolitikk

Framtidige landbrukspolitiske hovedstrategier

- En sterk og ambisiøs offentlig landbrukspolitikk er nødvendig med bl.a. høy budsjettstøtte
- Landbrukspolitikken bør og må ha et helhetssyn på hele matvarekjeden
- Vi bør videreutvikle og styrke den norske samhandlingsmodell i landbruket
- Konkurransedyktige inntektsmuligheter på kort og lang sikt må til for å rekruttere dyktig ungdom til landbruksnæringene
- En næringspolitikk for innovasjon og fornyelse må videreutvikles
- Vi må utvikle en samlet miljø-, energi- og klimastrategi for jordbrukssektoren nasjonalt og globalt

Noen utfordringer for bøndene som bedriftsledere

- Bøndene må være en god bedriftsleder, ha innsikt i hvordan markedet fungerer og tilpasse seg de politiske rammevilkår
- De politiske rammevilkår har vært og vil i framtida være avgjørende for landbrukets framtid. Denne situasjonen har landbruket til felles med en stor del av norsk næringsliv
- Bevisstgjøre alle bønder på bedriftsøkonomisk tilpassing etter skatt
- Økt fokus på tilpassing for kjøper og selger ved eiendomsoverdragelse ved familiesalg etter skatt
- Bøndene må ha god og oppdatert kunnskap om marked og produksjon